

AXLOQIY QADRIYATLAR VA TARBIYA MASALALARI

Abdumalikova Rohatoy Abdug'offor qizi*Qoqond University Andijon filiali, filologiya tillar o'qitish**Ingliz tili yo'nalishi talabasi.**Email: rohatoyabdumalikova1@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada jamiyat taraqqiyotida axloqiy qadriyatlarning o'rnini va ularni yosh avlod tarbiyasida shakllantirish masalalari yoritilgan. Unda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi, ularni ta'lim jarayoniga singdirish yo'llari hamda zamonaviy tarbiya tizimida uchrayotgan muammolar tahlil qilingan. Shuningdek, oila, maktab va jamiyatning hamkorlikdagi faoliyati orqali yoshlarning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashning samarali yo'llari haqida fikr yuritilgan. Maqola yakunida axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: axloqiy qadriyatlar, tarbiya, ta'lim tizimi, ma'naviyat, oila, yosh avlod, jamiyat, milliy qadriyatlar.

Аннотация: В данной статье раскрыта роль нравственных ценностей в развитии общества и их формирование в воспитании подрастающего поколения. Рассмотрено сочетание национальных и общечеловеческих ценностей, пути их внедрения в образовательный процесс, а также проблемы современного воспитания. Также проанализирована деятельность семьи, школы и общества в обеспечении духовно-нравственного развития молодежи.

Ключевые слова: нравственные ценности, воспитание, система образования, духовность, семья, молодежь, общество, национальные ценности.

Annotation: This article highlights the role of moral values in the development of society and their formation in the education of the younger generation. It analyzes the harmony between national and universal values, their integration into the educational process, and the current issues of modern upbringing. The study also emphasizes the importance of cooperation between family, school, and society in ensuring the moral and spiritual development of youth.

Key words: moral values, education, upbringing, spirituality, family, youth.

KIRISH

Bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot davrida insonning ma'naviy olamini boyitish, axloqiy qadriyatlarni asrab-avaylash va ularni yosh avlod ongiga singdirish masalasi nihoyatda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki jamiyat taraqqiyoti faqat iqtisodiy yoki ilmiy yutuqlar bilan emas, balki uning ma'naviy-axloqiy poydevori mustahkamligi bilan belgilanadi. Shu boisdan, ta'lim va tarbiya tizimida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish, ularni yoshlarning

hayotiy qarashlari, xulq-atvori va ijtimoiy faoliyatida namoyon etish muhim vazifalardan biridir. Axloqiy qadriyatlar — bu insonni komillikka yetaklovchi, jamiyatda totuvlik, adolat va hurmat muhitini yaratadigan mezonlardir. Ularni shakllantirish jarayonida oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari muhim o'rin tutadi. Mazkur mavzu aynan shu jarayonlarning mohiyatini, ularning o'zaro bog'liqligini hamda yosh avlod tarbiyasiga ta'sirini ilmiy asosda tahlil qilishni maqsad qilib oladi.

TADQIQOT USULLARI

Mazkur maqolada axloqiy qadriyatlar va tarbiya jarayonining o'zaro bog'liqligini o'rganishda bir nechta ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Avvalo, nazariy tahlil usuli orqali mavzuga oid falsafiy, pedagogik va psixologik adabiyotlar, shuningdek, davlat hujjatlari hamda ilg'or xorijiy tajribalar o'rganildi. Bu jarayon axloqiy qadriyatlarning mohiyatini chuqur anglashga yordam berdi. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida oila, maktab va jamiyat o'rtasidagi uzviy aloqadorlik tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil orqali milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'xshash hamda farqli jihatlari aniqlanib, ularning zamonaviy tarbiyadagi ahamiyati yoritildi. Bundan tashqari, kuzatish va suhbat usullaridan foydalanilib, o'quvchi-yoshlar, ota-onalar va pedagoglar o'rtasida axloqiy qadriyatlarning amaliy qo'llanilishi o'rganildi. Tahlil va umumlashtirish usullari yordamida esa olingan ma'lumotlar tahlil qilinib, asosli xulosalar va takliflar ishlab chiqildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, axloqiy qadriyatlar yosh avlod tarbiyasining asosi hisoblanadi. Ularni shakllantirishda oila, maktab va jamiyat o'rtasidagi uzviy hamkorlik muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, oiladagi mehr-oqibat, hurmat, mas'uliyat va halollik kabi qadriyatlar bolalarda dastlabki axloqiy fazilatlarining shakllanishiga zamin yaratadi. Maktab tarbiya tizimida esa o'qituvchilarning shaxsiy namunasi, sinf jamoasidagi ijobiy muhit va tarbiyaviy tadbirlar orqali axloqiy fazilatlar mustahkamlanadi. Yoshlarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishi, ijtimoiy faol ishtiroki va o'z fikrini erkin ifoda eta olishi ularning ma'naviy-axloqiy yetuklik darajasini oshiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, zamonaviy texnologiyalar va global axborot oqimi yoshlarning axloqiy dunyoqarashiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, ular bilim va madaniyatni kengaytirsalar, ikkinchi tomondan, ayrim hollarda milliy qadriyatlardan uzoqlashish xavfini keltirib chiqarmoqda. Shu bois ta'lim jarayonida raqamli madaniyatni axloqiy tarbiya bilan uyg'unlashtirish zarur. Muhokamalar shuni ko'rsatadiki, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi yoshlarning ijtimoiy mas'uliyatini, Vatanga sadoqatini, insonparvarlik tuyg'ularini kuchaytiradi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida axloqiy mavzularga bag'ishlangan interfaol darslar, suhbatlar va loyihaviy ishlanmalar bu borada yuqori samaradorlik beradi. Tadqiqot

davomida aniqlanishicha, yoshlarning axloqiy qadriyatlarga bo'lgan munosabati ularning oila muhitiga, ta'lim sifati va ijtimoiy faoliyatiga bevosita bog'liq. Ayniqsa, o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan, mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatilgan yoshlar orasida ma'naviy yetuklik darajasi yuqoriligi kuzatildi. Shuningdek, o'tkazilgan suhbatlar va kuzatuvlar asosida ma'lum bo'ldiki, ta'lim muassasalarida axloqiy mavzularga bag'ishlangan mashg'ulotlar, rolli o'yinlar va sahna ko'rinishlari bolalarning qiziqishini oshiradi hamda ular orqali axloqiy tushunchalar mustahkamroq singadi. Bu esa tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshiradi. Zamonaviy yoshlar orasida axborot texnologiyalaridan keng foydalanish jarayonida turli madaniyat va g'oyalar aralashuvi kuzatilmoqda. Bu holat axloqiy qadriyatlarning o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli pedagoglar va ota-onalar yoshlarning internetdagi faoliyatiga e'tiborli bo'lishlari, ularni tanqidiy fikrlashga, mustaqil xulosa chiqarishga o'rgatishlari lozim. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya tizimi yoshlarning ichki dunyosini boyitadi, ularni insonparvar, halol, mehnatsevar va mas'uliyatli bo'lishga undaydi. Ta'lim muassasalarida axloqiy qadriyatlar mavzusini muntazam yoritish, bu boradagi suhbatlar, insholar va loyihaviy ishlar o'quvchilarni ma'naviy jihatdan shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Yana bir muhim jihat shundaki, tadqiqot natijalari o'qituvchining shaxsiy namunasi axloqiy tarbiyada eng kuchli omil ekanini ko'rsatdi. O'qituvchining so'zlari, xatti-harakati, o'quvchilarga bo'lgan munosabati orqali axloqiy qadriyatlar ongga singadi. Shuning uchun pedagoglar o'zlarida ham axloqiy madaniyatni muntazam rivojlantirib borishlari zarur.

XULOSA

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, axloqiy qadriyatlar inson tarbiyasining eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, shaxsning ma'naviy kamolotini belgilaydi. Ularning shakllanishi oila, maktab va jamiyat omillarining uzviy hamkorligiga bevosita bog'liq. Quyidagi xulosalarni keltirish mumkin: Birinchidan, axloqiy qadriyatlar yosh avlodda insonparvarlik, halollik, sabr-toqat, vatanparvarlik kabi yuksak fazilatlarni shakllantiradi. Bu qadriyatlar shaxsning hayotga, mehnatga va jamiyatga bo'lgan mas'uliyatini oshiradi. Ikkinchidan, oila axloqiy tarbiyaning boshlang'ich muhitidir. Ota-onaning shaxsiy namuna ko'rsatishi, mehr-oqibat va hurmat muhitining ustuvorligi bolada axloqiy me'yorlarning shakllanishiga asos bo'ladi. Uchinchidan, ta'lim muassasalari axloqiy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishda muhim o'rin tutadi. O'qituvchilarning namunali xulqi, sinfda yaratilgan ijobiy muhit va interfaol tarbiyaviy tadbirlar axloqiy rivojlanishni kuchaytiradi. To'rtinchidan, zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi axloqiy tarbiyada yangi yondashuvlarni talab etadi. Internet madaniyatini shakllantirish va raqamli muhitda axloqiy me'yorlarga amal qilishni o'rgatish bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Beshinchidan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi yoshlarning ma'naviy barkamolligini ta'minlaydi. Milliy g'urur, Vatanga

sadoqat va insonparvarlik tuygʻulari axloqiy tarbiya jarayonining markazida boʻlishi zarur. Oltinchidan, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash — maʼnaviy barkamol, iymon-eʼtiqodli va masʼuliyatli yosh avlodni tarbiyalashning eng ishonchli yoʻlidir. Oila, taʼlim muassasalari va jamiyatning hamkorlikdagi faoliyati bu maqsadga erishishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2008.
2. Azizxoʻjayev N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2019.
3. Gʻoziev E.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
4. Mavlonova R., Hasanboeva O., Rahmonqulova N. Pedagogika. – Toshkent: Ilm Ziya, 2012.
5. Qodirova F. Maʼnaviyat va axloq asoslari. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2015.
6. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning “Yangi Oʻzbekiston – yangicha dunyoqarash” asari. – Toshkent, 2021.
7. Saidahmedov N. Taʼlim tizimini modernizatsiyalashda tarbiya omillari. – Toshkent: Fan, 2017.
8. Hasanboeva O.U. Shaxs kamolotida axloqiy qadriyatlarning oʻrni. – Toshkent: TDPU, 2018.
9. Raxmatullaeva D. Oila va tarbiya. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2016.
10. Oʻzbekiston Respublikasi “Taʼlim toʻgʻrisida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
11. Oʻzbekiston Respublikasida yoshlar siyosati toʻgʻrisidagi Qonun. – Toshkent, 2017.
12. Sultonova D. Zamonaviy taʼlimda axloqiy qadriyatlar tizimi. – Toshkent: TDPU ilmiy jurnali, 2022.
13. Qobilova M. Milliy qadriyatlar asosida tarbiya jarayonini takomillashtirish. – Toshkent: Pedagogika fanlari toʻplami, 2020.
14. Toʻraeva N. Oʻquvchilar maʼnaviy tarbiyasida oila va maktab hamkorligi. – Andijon: Ilm sari, 2019
15. UNESCO. Ethical values and education in the 21st century. – Paris, 2018.